

วิถีคนและวิถีคลองนาทับ ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

HUMAN WAY OF LIFE AND THE WAY OF LIFE OF PEOPLE ALONG NA THAP CANAL, NA THAP SUB-DISTRICT, CHANA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

.....
สวรินทร์ เบ็ญเด็มอะห์ลี¹, อุทัย ปริญาสุทรินันท์²
Sawarin Bendem-Ahlee¹, Utai Parinyasutinun²

¹สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
¹Program in Human and Social Development, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University.

²ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
²Department of Educational Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University.

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์สิทธิชุมชนของชุมชนคลองนาทับ ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้นำชุมชนเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่และกลุ่มชาวบ้านทั้ง 14 หมู่บ้าน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน 68 คน การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่เป็นทางการ จากการศึกษาพบว่า คลองนาทับเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญของชุมชนที่ก่อเกิดความผูกพันระหว่างคนกับสายน้ำ วิถีคน วิถีคลอง ที่ดำเนินมายาวกว่า 400 ปี ชุมชนคลองนาทับแห่งนี้มีปัญหาจากการละเลยสิทธิชุมชนของรัฐ และกลุ่มทุนภายในชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมซึ่งส่งผลกระทบต่อแหล่งทรัพยากรสำคัญของชุมชน

ปัจจุบันคลองนาทับมีสภาพน้ำที่มีมลภาวะในขั้นวิกฤติและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้อยู่ในชุมชน โดยบ่งชี้สถานการณ์ได้จากการรับรู้ของกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่พบว่า สัตว์น้ำมีปริมาณลดลงหรือสูญพันธุ์ไปจากคลองนาทับที่ส่งนำไปสู่การลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อต่อต้านโครงการของรัฐที่กำลังเข้าสู่ชุมชน โดยรูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมของชุมชนพบว่า มีการยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานของรัฐ และใช้ทางเลือกสุดท้ายของการต่อสู้ในระดับรากหญ้า คือ การชุมนุมประท้วงเพื่อคัดค้านโครงการ ทว่าระยะเวลาที่ใช้ในการชุมนุมไม่ยาวนานซึ่งมีสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ (1) ปัญหาที่เกิดขึ้นกับคลองนาทับไม่ได้รับการแก้ปัญหาที่ชัดเจนทำให้พลังในการรวมตัวของชุมชนไม่เข้มแข็งและ (2) ชุมชนขาดผู้นำโดยธรรมชาติที่จริงจังและเข้มแข็ง

อนึ่ง ท่ามกลางสภาวะวิกฤติของคลองนาทับ ชุมชนได้มีการปรับตัวในรูปแบบต่างๆ ตามเงื่อนไขทางทรัพยากรของแต่ละครัวเรือน โดยกลุ่มครัวเรือนที่ยั่งยืนหยุดเลี้ยงปลาในกระชังต่อไปปรับตัวโดยการเพาะพันธุ์ปลาเองหรือเปลี่ยนชนิดพันธุ์ปลาที่ทนต่อสภาวะน้ำที่มีมลภาวะได้ ส่วนครัวเรือนที่มีที่ดินปรับตัวโดยยึดอาชีพเพาะปลูกสวนผัก สวนยางพารา ขณะที่ครัวเรือนที่ยึดอาชีพประมงซึ่งต้องออกเรือไกลจากฝั่งมากขึ้นกว่าในอดีตจะปรับตัวโดยแสวงหาวิธีการรักษาสภาพสัตว์น้ำที่หาได้ให้สามารถเก็บความสดไว้ได้นานขึ้น

กล่าวได้ว่า การปรับตัวของชุมชนเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการพัฒนาที่มีอาจเลี้ยวได้ ขณะเดียวกันภาครัฐควรตระหนักในสิทธิของชุมชนโดยดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโครงการอย่างโปร่งใสและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริง ตลอดจนปรับแผนนโยบายให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน

คำสำคัญ: วิถีคน วิถีคลอง สิทธิชุมชน ความเคลื่อนไหวทางสังคม คลองนาทับ

Abstract

This study is a qualitative study which aimed to investigate the community rights situation of Na Thap Canal Community, Na Thap Sub-district, Chana District, Songkhla Province through in-depth interviews with community leaders, local government officials and groups of villagers in all the 14 villages totaling 68 informants. Focus group discussions and informal observations were also conducted. From the study, it was found that Na Thap Canal had been a source of important resources for the community that resulted in the relationship between man and the river; humans' way of life and way of the canal for over 400 years. Na Thap Canal had problems resulting from the state's negligence of community rights and those resulting from capitalist groups in the community that affected important community resources.

Presently, the water in Na Thap Canal is critically polluted and affects the way of life of people in the community as evidenced by native fishermen's awareness in the decreasing number, and extinctions of aquatic animals. These problems have eventually caused people to rise up against the state's projects that are coming to the community. Regarding the social movement types, it was found that complaints were filed with government agencies and the last choice of fight at the grassroots level was a demonstration to protest the project. However, the length of the demonstration was not very long because of two important reasons: (1) the solutions for problems in Na Thap Canal were not clear which caused the power of protest to become weak; and (2) the community still lacked natural community leaders who were earnest and strong.

Amidst the critical situations in Na Thap Canal, the community has adapted itself according to the conditions of each household's resources. The group of households that insists in raising fish in baskets have adapted themselves by breeding their own fish or change to raise the species of fish that can withstand polluted environments. The group of households that own plots of land grow vegetables and engage in rubber plantations, and the group of fishery households adapt themselves by seeking methods that can keep their catch fresh longer because nowadays they have to go further away from the coast for fishing than they did in the past. As can be seen, community's adaptation is a crucial part that maintains the community's existence amidst the development tide that is unavoidable for the community. At the same time, the government sector should realize about community rights; perform project activities transparently by allowing the community to truly participate in decision-makings; and adapt policy to correspond with the community's way of life.

Keywords: Human way of life, Way of life of people along a canal, Community rights, Social movement, Na Thap Canal

บทนำ

“...หากินในคลองมาตั้งแต่ยังไม่มีความหมายของวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปท่ามกลางกระแสการพัฒนาประเทศที่นับวันจะทำให้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนและความผูกพันกับสายน้ำตลอดจนการให้คุณค่าและความหมายของสายน้ำเปลี่ยนไป

คลองเป็นเส้นเลือดใหญ่สำคัญต่อชุมชนผูกพันกับวิถีชีวิตของชุมชนไทยมานาน แต่ปัจจุบันพบว่า คลองในหลายชุมชนได้รับผลกระทบจากการพัฒนา การขยายตัวของชุมชน และวิถีชีวิตของชุมชนที่เปลี่ยนไปเป็นส่วนสำคัญหนึ่งที่ส่งผลให้ความผูกพันระหว่างคนกับสายน้ำเริ่มจางลงหลายชุมชนกำลังเผชิญปัญหาการละเมิดสิทธิชุมชน โดยการปล่อยน้ำเสียลงคลอง และบางพื้นที่กำลังประสบปัญหาจนต้องเร่งฟื้นฟู อาทิ คลองน้ำเจ็ดที่กำลังวิกฤติ จึงก่อเกิดการรวมพลังชุมชนแห่งนี้อีกครั้งในนามกลุ่มคนรักคลองน้ำเจ็ดเพื่อรักษาคลองให้คงอยู่กับชุมชน ทั้งนี้คลองน้ำเจ็ดถือเป็นสายน้ำที่ผูกพันกับชุมชนเทศบาลเมืองตรังมายาวนาน ขณะที่บางพื้นที่แม้ชุมชนยังมีความผูกพันระหว่างคนกับสายน้ำหรือคนกับคลองอยู่เช่นเดิมก็ตามพบว่าพวกเขา กำลังสูญเสียสายน้ำของชุมชนให้กับการพัฒนา ดังเช่น คลองเชียงรากน้อยที่ได้รับผลกระทบจากการปล่อยสารพิษที่มองไม่เห็นของนิคมอุตสาหกรรม [1] เป็นต้น

กล่าวได้ว่า คนไทยมีความผูกพันกับคลอง แต่ปัจจุบันพบว่า หลายชุมชนถูกละเมิดสิทธิชุมชนจากการมุ่งพัฒนาของไทยซึ่งนำไปสู่การทำลายวิถีคนคลอง เช่นเดียวกับคลองแห่งชุมชนลุ่มน้ำปากพนังที่กำลังจะสูญสลายไป เพราะต้องถูกถมเพื่อพัฒนาเป็นโครงการชลประทานแบบลอย

เมื่อคลองที่ผู้คนในชุมชนต่างใช้ทำมาหากินเหลือไว้เพียงชื่อและกลายเป็นอดีต และที่สุดพวกเขา ย่อมเดือดร้อนดังเสียงสะท้อนหนึ่งจากชุมชนที่ว่า

“...คลองนี้เป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำ อุปปลาของผมมาตั้งแต่จำความได้ อยากกินอะไร ลงคลองก็ได้กิน ถ้าถมคลองนี้ไป ผมไม่รู้จะทำอะไรกินอีกแล้ว กุ้งไม่ได้เลี้ยงแล้ว งานก็ไม่ได้รับจ้าง ปลาในคลองก็กำลังจะถูกถมทำชลประทานแบบลอย...”

ทำนองเดียวกับชุมชนคลองนาทับซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ราว 400 ปี มีประวัติศาสตร์ในการทำศึกสงคราม ยกทัพจับศึกตลอดเวลา ปัจจุบันชุมชนคลองนาทับตั้งอยู่ในตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา และพบว่าชุมชนกำลังตกเป็นเป้าหมายของการพัฒนาผ่านโครงการต่างๆ ทั้งจากภาครัฐ และกลุ่มธุรกิจโรงงานอุตสาหกรรมหรือแม้กระทั่งน้ำเสียจากบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำของนายทุนที่เป็นคนในชุมชนเองก็ตาม ซึ่งต่างปลดปล่อยสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ลงสู่คลองนาทับ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อแหล่งทรัพยากรของชุมชน สัตว์น้ำหลายชนิดที่ชาวบ้านพบว่า มีจำนวนน้อยลงหรือบางชนิดที่ไม่มีอีกแล้วในคลองนาทับแห่งนี้ และวิถีชีวิตของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านอาชีพ คนรุ่นหนุ่มสาวจำนวนมากเข้าทำงานเป็นลูกจ้างขายแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นอาชีพหลักและทำประมงในลำคลองเป็นอาชีพเสริม มีเพียงคนรุ่นเก่าที่ยังคงยึดเหนี่ยวทำอาชีพประมงพื้นบ้านในคลองนาทับต่อไป และในจำนวนคนเหล่านี้ต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าอนาคตคลองนาทับจะเป็นอย่างไรไม่อาจรับรู้ได้ และจะเหลือทรัพยากรไว้ให้ลูกหลานได้ใช้เป็นแหล่งทำมาหากินต่อไปได้อีกนานเพียงใด

ตำบลนาทับเป็นพื้นที่ซึ่งมีโครงการหลากหลายไม่ว่าจะเป็นโครงการทำเรื่อน้ำลึกที่กำลังจะเกิดขึ้น โดยผลการสำรวจพื้นที่โครงการได้ระบุว่าพื้นที่หมู่ที่ 5 บ้านบ่อโตะคงหรือเรียกอีกชื่อว่าเป็นบ้านม่วงอน

และหมู่ที่ 7 บ้านนาเสมียน มีคุณสมบัติเหมาะสมยิ่ง ในการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึก [2] สำหรับชุมชนแล้ว พื้นที่บริเวณดังกล่าว มีชายหาดที่งดงามซึ่งเรียกว่า หาดวังหนาว เป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ของคนในชุมชนและละแวกใกล้เคียง หากโครงการ นี้เกิดขึ้นชุมชนย่อมได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอาจนำมาซึ่งการเบียดขับชาวประมงพื้นบ้าน ที่เคยทำมาหากินในบริเวณนั้น หรือโครงการก่อสร้าง โรงไฟฟ้าแห่งที่ 2 ที่อยู่ระหว่างการเปิดรับฟัง ความคิดเห็นภาคประชาชนตามกระบวนการ ของการจัดทำโครงการ และนำมาซึ่งความขัดแย้ง ของชุมชนระหว่างกลุ่มที่สนับสนุนและกลุ่มที่ไม่ สนับสนุน ความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชน กับสมาชิกชุมชน และความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ ระหว่างผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน หรือแม้กระทั่ง โครงการที่ผ่านมากก็ตาม อาทิ โครงการสร้างโรงไฟฟ้า โรงที่ 1 ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลละหาน อำเภอนะ หรือโครงการท่าอากาศยาน-มาเลเซีย แม้ว่าโครงการ ไม่ได้ตั้งบนพื้นที่ ตำบลนาทับ ทว่าผืนดินและผืนน้ำ แม่น้ำลำคลองสายต่างๆ ย่อมเชื่อมโยงถึงกัน ปัญหาต่างๆ อาจส่งผลกระทบต่อเนื่องกัน หรือแม้ กระทั่งปัญหาผลกระทบอันเกิดจากสิ่งไม่พึงประสงค์ จากโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชน หรือพื้นที่ ใกล้เคียงซึ่งถูกปล่อยลงสู่คลองนาทับทั้งโดยตรง และโดยอ้อม ผลกระทบที่เกิดขึ้นเหล่านี้ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรมและปัญหาที่คาราคาซัง ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตที่เรียบง่าย แล้วอนาคต ลูกหลานของชาวชุมชนคลองนาทับที่ต้อง พึ่งพาอาศัยคลองนาทับในการทำมาหากินจะเป็นอย่างไร วิถีคน วิถีคลองนาทับ และการพัฒนาจะดำเนิน ต่อไปอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สถานการณ์สิทธิชุมชนของชุมชนคลองนาทับ ตำบลนาทับ อำเภอนะ จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้ วิธีการรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Go-along in-depth interview) ซึ่งมีความ ยืดหยุ่นและสร้างความเป็นมิตรระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์ และผู้วิจัยได้เป็นอย่างดี [3] ผู้วิจัยใช้รูปแบบ การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการและเข้าสู่ชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้กับชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้าน ทั้ง 14 หมู่บ้าน ตลอดจนสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 68 คน นอกจากนี้ ใช้การสนทนากลุ่ม (Group discussion) กับชาวบ้านกลุ่มละประมาณ 3-4 คน ตลอดจนการลงพื้นที่เข้าร่วมสังเกตอย่างไม่เป็นทางการ (Non-participatory observation) ในกิจกรรม ของชาวบ้านในชุมชน

อนึ่ง เพื่อความน่าเชื่อถือของข้อมูลจึงได้ลงพื้นที่ ต่างเวลาและเหตุการณ์ นอกจากนี้ใช้เกณฑ์ การแบ่งพื้นที่ในการเก็บข้อมูลเป็นสามส่วน กล่าวคือ ส่วนที่หนึ่ง พื้นที่ต้นน้ำซึ่งมีอัตราการไหลเวียนน้ำ จากทะเลไปยังคลอง นาทับอยู่ในระดับต่ำ ได้แก่ หมู่ที่ 11 บ้านคลองทิง หมู่ที่ 9 บ้านคูน้ำรอบ หมู่ที่ 8 บ้านเตาอิฐ หมู่ที่ 7 บ้านนาเสมียน และหมู่ที่ 6 บ้านใต้ ส่วนที่สอง พื้นที่กลางน้ำที่มีอัตรา การไหลเวียนของน้ำทะเลเข้าสู่คลองนาทับอยู่ใน ระดับปานกลาง ได้แก่ หมู่ที่ 5 บ้านบ่อโต๊ะคง (ม่วงอน) หมู่ที่ 4 บ้านท่าคลอง และหมู่ที่ 3 บ้านท่ายาง และส่วนที่สาม พื้นที่ปลายน้ำเป็นพื้นที่ ซึ่งมีอัตราการไหลเวียนของน้ำในคลองนาทับ กับน้ำทะเลอยู่ในระดับสูง ได้แก่ หมู่ที่ 12 บ้านปากจืด หมู่ที่ 14 บ้านคลองสอง หมู่ที่ 10 บ้านปึก หมู่ที่ 2 บ้านปากบางนาทับ และหมู่ที่ 1 บ้านคลองชำ โดยที่ลักษณะของคลองนาทับในแต่ละส่วนจะส่งผล ต่อสัตว์น้ำและการใช้ประโยชน์จากคลองนาทับ ที่แตกต่างกัน ดังนั้นการเลือกเก็บข้อมูลในแต่ละ พื้นที่จะแตกต่างกัน

ผลการวิจัย

นาทับ: วิถีคลอง วิถีคน

จากที่กล่าวมา คลองย่อมมีความหมายที่มากกว่าที่ระบุไว้ในพจนานุกรม กล่าวคือเป็นทั้งวิถีชีวิต

และจิตวิญญาณของชุมชน หลายชุมชนผูกพันกับสายน้ำ ชุมชนคลองนาทับก็เช่นเดียวกัน ยืนยันสิ่งนี้ได้จากคำบอกเล่าเรื่องราวของวิถีแห่งคลองนาทับที่บอกถึงความสำคัญยิ่งต่อชุมชน (ภาพที่ 1-3)

(1)

ภาพที่ 1 - 2 วิถีคลองนาทับแห่งบ้านคูน้ำรอบ

(2)

ภาพที่ 3 คุณปู่และเครื่องมือหาปลา

“...คลองนี้แหละที่ได้พำรังอยู่ที่หมู่บ้านก็ได้อาศัยคลองนี้ อยู่พึ่งคลองนี้หรือที่ได้อาศัยทำมาหากินกันอยู่...” (สัมภาษณ์, 2552)

“...คลองนี้แต่แรก (สมัยก่อน) ปลามากเดี๋ยวนี้มันน้อย คนบ้านเราบ้านๆ หากินในคลองแต่แรกมันไม่มีเรือเครื่องก็หากินในคลอง หวางนี้ (เดี๋ยวนี้) เขาเลี้ยงปลากันมาก...” (สัมภาษณ์, 2552)

คำพูดจากชายชราและหญิงชราวัย 73 ปี และ 84 ปี ตามลำดับ ซึ่งเป็นคนเฒ่าคนแก่ของพื้นที่ตำบลนาทับ เหล่านี้ย่อมบ่งบอกถึงความผูกพันระหว่างคนกับคลองได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังบ่งบอกได้อีกว่าคลองเป็นแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์ของชุมชน ทว่าทุกวันนี้แหล่งน้ำทั่วประเทศไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำหรือลำคลองสายเล็กสายน้อยหลายแห่งกำลังถูกคุกคามจากกระแสโลกาภิวัตน์ระบบทุนนิยมที่ถูกพัดพาเข้ามาในชุมชนและทำลาย

วิถีชุมชนตลอดจนแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างรวดเร็ว หลายพื้นที่ประสบปัญหาจากการละเมิดต่อสิทธิชุมชน อาทิ คลองของชุมชนในพื้นที่หัวไทรซึ่งขณะนี้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของรัฐซึ่งมองข้ามความผูกพันระหว่างคนกับคลองแห่งนี้ วิถีชีวิตที่อยู่อาศัยอย่างพอเพียงของชุมชนซึ่งได้รับผลกระทบและเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และคลองนาทับก็เป็นหนึ่งในแหล่งน้ำหลายๆ แห่ง ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการต่างๆ ทั้งจากภาครัฐและเอกชน อนึ่งขนาดคลองเล็กใหญ่ไม่สำคัญเท่ากับการที่คลองเป็นแหล่งที่มีอาหารอันสมบูรณ์หล่อเลี้ยงชีวิตของคนในชุมชนอย่างพอเพียงมายาวนาน ซึ่งมีความสำคัญมากกว่าและไม่ควรละเลยเพราะหากละเลยเท่ากับเป็นการละเมิดต่อสิทธิชุมชน [4]

ภาพที่ 4 คลองและความผูกพัน ภาพที่ 5 ลุงและป้าช่วยกันเก็บปลาได้ ภาพที่ 6 ชายหนุ่มเตรียมไซดักปลา

ภาพที่ 4-6 บ่งบอกความหมายของคลอง ได้มากกว่าเป็นเพียงแหล่งน้ำธรรมชาติที่รัฐและกลุ่มทุนนิยมเข้าใจ ทว่าบ่งบอกถึงความผูกพันระหว่างครอบครัว โดยภาพที่ 4 เป็นภาพครอบครัวซึ่งผู้วิจัยได้มีโอกาสดูคุยและพบว่าอาชีพหลักของครอบครัวคือการทำประมงพื้นบ้านในคลองนาทับสามีและลูกชายทำหน้าที่ออกเรือ ส่วนภรรยาจะมีบทบาทที่นอกเหนือจากการดูแลหุงหาอาหารให้คนในครอบครัวแล้วยังทำหน้าที่ในบทบาทแม่ค่านำกุ้ง หอย ปู และปลา ที่หัวหน้าครอบครัวหามาได้ เปลี่ยนเป็นรายได้ของครอบครัว ส่วนภาพที่ 5 ลุงและป้าช่วยกันเก็บปลาจากแหที่ตั้งขึ้นจากน้ำสะท้อนให้เห็นถึงวิถีคนและคลอง ตลอดจนบทบาทผู้หญิงที่ทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่ผู้นำครอบครัว ซึ่งเป็นบทบาทใหม่ของผู้หญิงในกระแสโลกาภิวัตน์ และจากภาพที่ 6 ชายหนุ่มแห่งบ้านคูนน้ำรอบ ซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลนาทับ รูปร่างสันตัดและอวัยวะดี ภายหลังวางไข่ดักปลาได้สะพานเสร็จ ผู้วิจัยจึงขอสัมภาษณ์เพิ่มเติม ขณะนั่งพูดคุยกันบนสะพานข้ามคลองไปยังฝั่งบ้านคูนน้ำรอบ เสียงรถจักรยานยนต์วิ่งผ่านไปมาตลอดเวลาเพราะเป็นเพียงเส้นทางเดียวที่จะข้ามจากฝั่งหมู่ที่ 5 บ้านม่วงอนไปยังหมู่ที่ 9 บ้านคูนน้ำรอบ เสียงไม้กระดานที่ปูบนสะพานกระดกขึ้นบ้างก็จอดรถแล้วลงมาจัดเรียงไม้กระดานเสียใหม่ก่อนที่จะไปจับรถแล้วขี่ข้ามฝั่งไป สะท้อนวิถีชีวิตที่อยู่กันอย่างเรียบง่าย เขาเล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงวิธีการดักไข่ว่า ใช้ทางมะพร้าวคลุมไข่เพื่อปิดตัวไข่ให้ดูกลมกลืนกับธรรมชาติใต้น้ำ และปลาที่หาได้เอาไว้ทำกับข้าวกินเองในครอบครัว ไม่ได้ขายเขายังเล่าให้ฟังอีกว่าเดิมทีเป็นคนสิงหนคร แต่งงานกับหญิงสาวบ้านคูนน้ำรอบ ตอนนั้นตนเองจึงมีสถานะเป็นแขกแห่งบ้านคูนน้ำรอบ อยู่อาศัยที่นี่มาประมาณ 2 ปี มีอาชีพหลักเป็นลูกจ้างในโรงงานเฟอร์นิเจอร์ และเมื่อผู้วิจัยถามถึงความรู้สึกที่มีต่อคลองนาทับแห่งนี้ คำตอบที่ได้บ่งบอกถึงความภาคภูมิใจที่ว่า

“...ปลาที่หามาได้ก็นำมาประกอบอาหารอย่างน้อยก็เป็นการลดค่าใช้จ่ายเรื่องค่ากับข้าวของครอบครัวลงได้รู้สึกรักและหวงแหนคลองนาทับแห่งนี้ที่นี้สบาย อากาศดี ภูมิใจ...”

(สัมภาษณ์, 2552)

อนึ่ง คลองนาทับมีต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาดอนกลางของจังหวัดสงขลา ทางด้านทิศตะวันตกของอำเภอจะนะ และอำเภอนาทวี ไหลผ่านเขตอำเภอจะนะ และอำเภอนาทวี แล้วไหลลงสู่อ่าวไทยที่บ้านปากบางนาทับ มีความยาวประมาณ 86 กิโลเมตร มีคลองสาขาที่สำคัญ ประกอบด้วย คลองลำพด คลองพ้อแดง คลองคล้า คลองแดงเงิน คลองปลักพ้อ และคลองประจา ไหลมาบรรจบรวมกันที่ป่าห้ำม เป็นคลองน้ำกร่อยที่มีสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ของชุมชนคลองนาทับมายาวนาน และจากข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนและคลองในชุมชนคลองนาทับได้เป็นอย่างดี เมื่อหลับตานึกถึงชุมชนคลองนาทับ สิ่งที่ปรากฏเป็นภาพเด่นชัด คือ คลองนาทับ และวิถีคนที่พึ่งพาคลองแห่งนี้มายาวนาน คลองเกี่ยวโยงกับอาชีพและวัฒนธรรมของชุมชน ทว่าปัจจุบันคลองกำลังวิกฤติ สิทธิชุมชน จึงเป็นสิ่งสำคัญและเป็นทางออกของชุมชนและสังคมเพราะสิทธิชุมชนเป็นแนวคิดที่หนุนเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของชุมชน ตลอดจนร่วมกันแก้ปัญหาวิกฤติได้โดยชุมชนเอง

สิทธิชุมชน: วิกฤติคลอง วิกฤติคน

จากการศึกษาสิทธิชุมชนคลองนาทับพบว่าชาวบ้านตระหนักรู้เป็นอย่างดีว่าคลองนาทับเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานและทุกคนในชุมชนมีสิทธิใช้ร่วมกัน ทว่าจากสถานการณ์ของชุมชนพบว่า ชาวบ้านในชุมชนต่างอยู่ในภาวะจำยอม และต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่แหล่งทรัพยากรของชุมชน

ถูกรุกล้ำทางสิทธิชุมชน จำนวนครัวเรือนมากกว่าร้อยละ 50 ที่ประกอบอาชีพเลี้ยงปลา ในกระชังเป็นหลักในฝั่งพื้นที่ต้นน้ำพบว่า มีหนี้สินอันเกิดจากการได้รับความเสียหายกรณีปัญหาปลาตายเนื่องจากสภาพน้ำในคลองนาทับเน่าเสียและอยู่ในภาวะวิกฤติที่ต้องเร่งฟื้นฟูและดำเนินการแก้ไข ซึ่งมีหลากหลายสาเหตุ โดยหลายครั้งเกิดจากการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมหรือการถ่ายน้ำจากบ่อเลี้ยงกุ้ง หรือโครงการต่างๆของภาครัฐ เช่น โครงการก่อสร้างสะพานข้ามคลองนาทับที่เกิดการร้องเรียนปัญหาปลาในกระชังตายจากผลกระทบด้านมลภาวะทางเสียง และฝุ่นปูนจากการก่อสร้าง สำหรับกลุ่มชาวบ้านที่ทำประมงพื้นบ้านก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกันโดยพบว่าสัตว์น้ำมีปริมาณลดลงหรือสูญพันธุ์ไปจากคลองนาทับ อาทิ ปลากรังหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ปลาทองเที่ยว ปลาแดง ปลาซีแพง ซึ่งชาวประมงไม่พบในคลองนาทับมาเป็นเวลา 2-3 ปีแล้ว หรือ ปูดำ ปลาซีตัง ปลากระบอก มีจำนวนลดลง เป็นต้น

อนึ่ง ภายใต้ภาวะวิกฤติดังกล่าว ชุมชนไม่อาจหลีกเลี่ยงได้จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในการดำรงชีวิต โดยการปรับตัวของชาวบ้านในชุมชนที่ได้รับผลกระทบต่อการประกอบอาชีพเลี้ยงปลาในกระชังจะจัดการลดต้นทุนด้วยการเพาะพันธุ์ปลาเอง หรือบางรายเปลี่ยนชนิดพันธุ์ปลาที่สามารถทนต่อสภาพน้ำที่มีมลภาวะได้ สำหรับชาวบ้านซึ่งมีที่ดินทำกินก็จะปลูกผักหรือในรายที่มีสวนยางก็ทำสวนยางไปด้วย ส่วนชาวบ้านที่ไม่มีที่ทำกินเพียงพอและประกอบอาชีพทำประมงในคลองนาทับเพียงอย่างเดียวก็จะปรับตัว โดยการออกหาปลาที่ไกลฝั่งออกไปและต้องใช้ตัวช่วยอย่างง่ายในการช่วยในการรักษาสุขภาพความสดของปลาที่หาได้นั้นคือน้ำแข็งหลายรายก็ออกรับจ้างทั่วไป เหล่านี้เป็นต้นจากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ผู้วิจัยมีคำถามที่เกิดขึ้นในใจนั้นคือชุมชนคลองนาทับต้องอยู่ในภาวะเช่นนี้อีกนาน

เพียงใด รัฐภายใต้วัฒนธรรมแห่งอำนาจนิยมกลุ่มทุนในพื้นที่ชุมชนมองสิทธิชุมชนของชุมชนแห่งนี้เป็นอย่างไ

กระแสต้านอำนาจจากคนคลอง

ความเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นขบวนการหนึ่งที่ชุมชนเลือกใช้เพื่อปกป้องสิทธิของชุมชนและพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยมีรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมตลอดจนยุทธศาสตร์ที่ใช้นั้นแตกต่างกันไปตามบริบทสถานการณ์ วัฒนธรรม และจารีตประเพณี เป็นต้นสิทธิชุมชนเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่หากจะว่ากันตามที่เอนเนสโต ลาดลาว และซ็องตาลมูฟ สองนักทฤษฎีคนสำคัญแห่งสำนักหลังยุคมาร์กซิสซึมนั้นจะเรียกว่า เป็นการช่วงชิงการนำในการสร้างค่านิยมหรือความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่ต่อสู้เรียกร้อง หรือถ้าพูดในภาษาของมิเชล ฟูกูเกที่กล่าวได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวเรียกร้องเพื่อสร้างวาทกรรมชุดใหม่ในเรื่องนั้นๆ ดังนั้นแล้วสิทธิชุมชนจึงกล่าวได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างวาทกรรมชุดใหม่ สร้างค่านิยมความหมายใหม่ในเรื่องสิทธิชุมชน เพื่อให้สิทธิของชุมชนได้รับการยอมรับและสามารถใช้ในทางปฏิบัติได้จริง ผู้วิจัยมองว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นเพื่อต่อสู้เรียกร้องสิทธิของชุมชนทั่วโลกหรือแม้กระทั่งในประเทศไทยเองก็ตามจะไม่เกิดขึ้นหากพวกเขาไม่รู้สึกรู้ว่าเดือดร้อนและส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิต เพราะแท้จริงนั้นสิทธิชุมชนไม่ได้มีอยู่แล้วและจะนำมาใช้ได้อย่างตรงๆแต่ต้องร่วมกันผลักดันสร้างขึ้น [5-6]

สำหรับสถานการณ์ความเคลื่อนไหวทางสังคมของชุมชนคลองนาทับกำลังคุกรุ่น รอเวลาสำหรับการรวมพลังของชุมชน โดยมีบางกลุ่มเริ่มมีแนวคิดในการหาแกนนำร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อต่อต้านโครงการต่างๆ ที่จะเข้าสู่ชุมชนโดยสถานการณ์ความเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้น

ในชุมชนพบว่า มีการร้องเรียนปัญหาต่างๆ อาทิ ปัญหาที่ดิน ปัญหาปลาตายจากกลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชัง เป็นต้น ซึ่งมีตั้งแต่รูปแบบของการยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานของรัฐ ตลอดจน

ภาพที่ 7 ชุมชนขึ้นป้ายในหมู่บ้านคัดค้านโรงไฟฟ้า

กระนั้น ระยะเวลาในการชุมนุมที่เกิดขึ้นจะไม่ยาวนานเหมือนการชุมนุมของชุมชนอื่นๆ โดยมีสาเหตุสำคัญสองประการ กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง ปัญหาที่เกิดขึ้นกับคลองนาทับนั้นไม่ได้รับการแก้ปัญหาที่ชัดเจนทำให้พลังในการรวมตัวของชุมชนไม่เข้มแข็ง และประการที่สอง ชุมชนขาดผู้นำโดยธรรมชาติที่จริงจังและเข้มแข็ง

อนึ่ง จากอดีตที่ผ่านมาชุมชนคลองนาทับได้เคยมีการรวมตัวกันเพื่อประกาศให้สังคมได้รับรู้ถึงสิทธิชุมชนของชุมชนคลองนาทับต่อประเด็นการปกป้องอาชีพ และเกิดเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรแรกซึ่งทำงานในเขตภาคใต้ และภายหลังจากนั้นพบว่า มีการเคลื่อนไหวในรูปแบบของการชุมนุมประท้วงในพื้นที่หลายครั้งเพื่อต่อต้านโครงการที่จะเข้ามาสู่ชุมชน ทว่าการชุมนุมประท้วงในแต่ละครั้งจะใช้เวลาไม่ยาวนานมากนัก นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้สัมผัสถึงความรู้สึกของชาวบ้านต่อประเด็นสิทธิชุมชนที่สะท้อนออกมาว่า พวกเขาต้องการประกาศให้สังคมได้รับรู้ถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชนคลองนาทับที่พวกเขากำลังประสบในขณะนี้ มีนัยยะว่าเขาถูกละเมิดสิทธิชุมชนเพราะเสียงเล็กๆ ของพวกเขาไม่อาจทัดทานอะไรได้ดังคำพูดของชาวบ้านที่ว่า

มีการเรียกร้องของชุมชนผ่านกระบวนการชุมนุมในพื้นที่เพื่อต่อต้านโครงการที่จะเข้ามาสู่ชุมชน และที่มีแนวโน้มจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน (ภาพที่ 7 และ 8)

ภาพที่ 8 การชุมนุมต่อต้านโครงการทำเรื่อน้ำลึก

“...เราจะคัดค้านก็สู้เขาไม่ได้ เราจะคัดค้านแหละ แต่เราไม่รู้จะทำทั้งครอบครัวเราทำอาชีพประมง...” (สัมภาษณ์ 2552)

บางรายกล่าวอย่างสิ้นหวังว่ารัฐจะทำอะไรก็ได้ โครงการต่างๆ เข้ามาโดยผ่านผู้นำชุมชน และมีผลประโยชน์ร่วมกันเท่านั้นก็จบ เหล่านี้เป็นกระแสการต้านอำนาจของชุมชนคลองนาทับ และน่าจะเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาให้กับชุมชนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษานี้มุ่งฉายภาพของชุมชนภายใต้ความผูกพันระหว่างคนกับสายน้ำ วิถีคน วิถีคลอง ที่นับวันจะจางหายไป และได้รับผลกระทบจากปัญหาด้านการละเมิดสิทธิชุมชนออกสู่สังคมให้ได้รับรู้และท่ามกลางภาวะวิกฤติของแหล่งทรัพยากรนั้น ชุมชนมีการปรับตัวอย่างไร จากกรณีชุมชนคลองนาทับซึ่งพบว่า คลองนาทับเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญของชุมชนเปรียบเสมือนตู้กับข้าวของชุมชน ซึ่งหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คน และก่อเกิดความผูกพันระหว่างคนกับสายน้ำ วิถีคน วิถีคลอง ที่ดำเนินมายาวกว่า 400 ปี สำหรับประเด็นปัญหาด้านสิทธิ

ชุมชนพบว่า ปัญหาน้ำเสียส่งผลกระทบต่อชาวประมงพื้นบ้าน โดยสัตว์น้ำมีปริมาณลดลง หรือสูญพันธุ์ไปจากคลองนาทับ และชาวบ้านที่เลี้ยงปลาในกระชังประสบปัญหาปลาตายจำนวนมาก คล้ายคลึงกับที่ Udaya Sekhar [7] ซึ่งพบว่า การรับรู้ของชาวประมงพื้นบ้านต่อปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้น้อยลงนั้นเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงภาวะวิกฤติ และส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบ Chilika ประเทศอินเดียเป็นอย่างมากซึ่งไม่แตกต่างไปจากชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา อาทิ ชุมชนคูซุด ชุมชนทะเลน้อย ชะชนปากประ ชุมชนลำปำ ชุมชนเกาะหมาก และชุมชนหัวเขา เป็นต้น ซึ่งชุมชนเหล่านี้พึ่งพาทรัพยากรสัตว์น้ำที่เคยมีอย่างอุดมสมบูรณ์ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและปัจจุบันพันธ์ปลາบางชนิดได้สูญพันธุ์ไปจากลุ่มน้ำนี้ไปแล้ว ในขณะที่บางชนิดพบได้น้อยมากและเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ในเวลาอีกไม่ช้า [8]

จากสภาพปัญหาที่ชุมชนคลองนาทับกำลังประสบนั้นถือว่าอยู่ในขั้นวิกฤติ และชุมชนตกอยู่ในสถานการณ์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ทว่าจากประวัติศาสตร์ชุมชนคลองนาทับที่ไม่มีความสงบสุขมากนักต้องระงับศึกสงครามตลอดเวลา และสิ่งที่ทำให้ชุมชนยืนหยัดเป็นเมืองอยู่ได้ก็ด้วยความสามารถของคนในชุมชนซึ่งบางครั้งต้องยอมสยบ บางครั้งพยายามเรียกร้องอิสรภาพ และต่อสู้เพื่อปกป้องความเป็นธรรม แสดงถึงความสามารถในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของชุมชน เฉาเช่นปัจจุบันภายใต้ภาวะวิกฤติของชุมชนที่พบว่า หลายครั้งชุมชนได้ออกมาต่อสู้ เรียกร้องต่ออำนาจรัฐด้วยวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบของการชุมนุมประท้วงเช่นเดียวกับหลายๆ ชุมชนในสังคมไทยที่เผชิญชะตากรรมในลักษณะเดียวกัน ดังกรณีชุมชนโคกสัก อำเภอนะจะ จังหวัดสงขลา ที่เกิดการชุมนุมประท้วงถึงขั้นรุนแรง [9] หรือกรณีมาบตาพุดก็เช่นกัน

ขณะเดียวกันชุมชนจะต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในการดำรงชีวิตภายใต้สถานการณ์การพัฒนาที่มุ่งเน้นความเจริญเป็นข้อกล่าวอ้างที่ประเทศไทยยังคงติดกับดักมานานแสนนาน โดยพบว่า การปรับตัวของชาวบ้านในชุมชนที่ได้รับผลกระทบต่อการประกอบอาชีพเลี้ยงปลาในกระชังใช้วิธีการลดต้นทุนด้วยการเพาะพันธุ์ปลาเองหรือบางรายเปลี่ยนชนิดพันธุ์ปลาที่สามารถทนต่อสภาพน้ำที่มีมลภาวะได้ สำหรับชาวบ้านซึ่งมีที่ดินทำกินจะปลูกผักหรือในรายที่มีสวนยางพาราก็ทำสวนยางพาราไปด้วย ส่วนชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินเพียงพอและประกอบอาชีพทำประมงในคลองนาทับเพียงอย่างเดียวจะปรับตัวโดยการออกไปหาปลาที่ไกลฝั่งออกไป และต้องใช้น้ำแข็งช่วย ในการรักษาสภาพความสดของปลาที่หาได้ หลายรายออกจับจิ้งจกทั่วไปเหล่านี้เป็นต้น นั่นคือขึ้นอยู่กับทรัพยากรของแต่ละพื้นที่หมู่บ้านและสถานะทางเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือน การแสวงหาความรู้ ความสามารถในการต่อสู้ดิ้นรนของแต่ละบุคคลซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของตฤณ สุขนวล [10] ที่ศึกษาเรื่องการปรับตัวของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำปากพนังหลังการเกิดขึ้นของโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง โดยพบว่า การปรับตัวของครัวเรือนชาวประมงจะแตกต่างกันไปและขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ อันได้แก่เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร สังคมและวัฒนธรรม ดังเช่นกรณีชุมชนปากแพรกเป็นชุมชนที่มีที่ดินทำกินมีที่ดินในครอบครองจึงมีฐานการผลิตเดิมคือการทำนาควบคู่ไปกับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำประมงพื้นบ้าน การเลี้ยงสัตว์ การทำสวนผสมผสาน การปรับตัวจึงมีศักยภาพสูงกว่าชุมชนท่องเที่ยวซึ่งประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังเป็นไปในแนวทางเดียวกับข้อค้นพบของหทัยกานต์ สังขชาติ [11] ซึ่งศึกษาพลวัตและการต่อรอง “สิทธิ” ในการจัดการทรัพยากร กรณีศึกษาชุมชนกะเหรี่ยงโปว์บ้านหนองหลัก อำเภอนาทอง จังหวัดลำพูน

ที่พบว่า ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านโป้ว มีการปรับตัว ต่อแรงกดดันที่มาจากภายนอกอย่างอำนาจรัฐ โดยหลายรายที่สามารถจับจองที่นาใกล้แหล่งน้ำ ธรรมชาติได้จะบุกเบิกที่นาเพื่อทำนาคำที่ให้ผลผลิต มากกว่าการทำไร่ และยังเป็นการบ่งบอกถึงความ มั่นคงในที่ดิน นอกจากนี้ตามหัวไร่ปลายนาต่างถูก ปรับให้เป็นสวนเพื่อปลูกพืชจำพวกผลไม้โดยมี นัยยะแอบแฝงนั่นคือ การประกาศให้เจ้าหน้าที่รัฐ และชาวบ้านด้วยกันได้รับรู้ว่าครัวเรือนตนมีที่ดิน ครอบครองมากน้อยเพียงใด นอกเหนือจากการ ปรับตัวเพื่อการประกอบอาชีพในชุมชนต่อไปได้แล้ว ชุมชนกะเหรี่ยงโป้วหลายครัวเรือนจำเป็นต้อง ปรับตัวด้วยการทำงานอย่างอื่น ไม่ว่าจะเป็น การออกรับจ้างทั่วไป หรือบางรายจำเป็นต้อง ออกทำงานรับจ้างนอกชุมชนแล้วส่งเงินกลับมายัง ครอบครั้ว เห็นได้ว่ารูปแบบการปรับตัวของชุมชน แต่ละชุมชนไม่ว่าจะเป็นชุมชนคลองนาทับ ชุมชน ประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำปากพอง และชุมชนกะเหรี่ยงโป้ว ต่างคล้ายคลึงกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทพื้นที่ เงื่อนไข ทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร สังคมและวัฒนธรรม ของชุมชน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่าทุกชุมชน ในสังคมไทยนับตั้งแต่อดีตย่อมมีการปรับตัวเพื่อ การดำรงอยู่ของชุมชนและการดำเนินต่อไปของ ชีวิตนั่นเอง แต่จะปรับตัวไปด้วยความยากลำบาก มากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับกระแสการแทรกแซง จากอำนาจภายนอกชุมชน ภายใต้กระแสความ เปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติที่มีอยู่ของชุมชนที่ไม่ได้ เกิดจากอำนาจภายนอกยอมทำให้ชุมชนปรับตัว และได้รับผลกระทบต่อวิถีชีวิตที่น้อยกว่าอย่างแน่นอน ทำอย่างไร ชุมชนกับการพัฒนาจึงจะดำเนินคู่ขนาน กันไปอย่างสมดุลบนวิถีความเป็นชุมชนในสังคม ไทยและยังคงสามารถรักษารากเหง้าของวัฒนธรรม ไทยเอาไว้ได้

ที่สุด จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า สิทธิของ ชุมชนถูกละเลยและทรัพยากรของชุมชนได้รับผล

กระทบและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนนั้น จึงมีข้อเสนอแนะ ในทางปฏิบัติดังนี้ 1) ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรมุ่งสร้างจิตสำนึกด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ของชุมชน ให้ชุมชนตระหนักในคุณค่าของการ มีส่วนร่วมที่เกิดจากแนวคิดของชุมชนซึ่งจะช่วยให้ วิถีชุมชนดำรงอยู่ต่อไปอย่างมั่นคง และ 2) จากปัญหาการรับรู้ข่าวสารของโครงการต่าง ๆ ของประชาชนในระดับรากหญ้าซึ่งพบว่า ยังไม่ทั่วถึง อย่างแท้จริง ขัดต่อสิทธิในการรับรู้ข่าวสารตามหลัก สิทธิขั้นพื้นฐาน จึงควรแก้ปัญหการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ของชุมชนโดยควรให้อย่างทั่วถึงและครบถ้วน ตลอดจนประชาชนเอง ควรตระหนักต่อสิทธิ ขั้นพื้นฐานนี้อย่างกระตือรือร้นด้วยเช่นกัน

สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการ พัฒนาที่จะทำให้วิถีชุมชน และการพัฒนาดำเนินไป อย่างสมดุลไม่เกิดการแบ่งขั้วระหว่างรัฐและชุมชน ทว่าเป็นการผสมผสานร่วมมือ เอื้อประโยชน์อย่างสมดุล ได้ นั่น ภาครัฐควรมีการปรับแนวนโยบายให้สอดคล้อง กับวิถีชีวิต ระบบจารีตประเพณี ตลอดจนลดอำนาจ แห่งรัฐ และคืนอำนาจสู่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- [1] กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี กระทรวงคมนาคม. (2551). เอกสารประชาสัมพันธ์โครงการทำเรื่อน้ำลึกครั้งที่ 3 โครงการศึกษาความเหมาะสมทางด้านเศรษฐกิจ วิศวกรรม และสิ่งแวดล้อมเพื่อก่อสร้างท่าเรื่อน้ำลึกชายฝั่งทะเลอ่าวไทยตอนล่าง. กรุงเทพฯ: สเปคตรัม-เอส ที เอส.
- [2] กรีนพีซ (ประเทศไทย). (2553). เชียงรากน้อยกับสารพิษที่มองไม่เห็น. สืบค้นเมื่อ 24 พฤษภาคม 2553, จาก http://mblog.manager.co.th/green_peacesea/th-96251
- [3] Carpiano, R.M. (2009). Come take a walk with me: The “Go-Along” interview as a novel method for studying the implications of place for health and well-being. *Health & Place*. 15: 263-272. Retrieved April 20, 2009, from <http://www.sciencedirect.com>
- [4] อัญชิษฐ์ ศิริเทศ. (2546). เสี่ยงคนคลอง “นั่งร้องไห้”. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2553, จาก http://www.thaingo.org/story3/news_smallfisherman/news_smallfisherman_100446.htm
- [5] ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- [6] อานันท์ กาญจนพันธ์. (2549). วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจในเศรษฐกิจไร้วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- [7] Udaya Sekhar, N. (2004). Fisheries in Chilika lake: how community access and control impacts their Management. *Environmental Management*. 73: 257-266. Retrieved August 7, 2010, from <http://www.sciencedirect.com>
- [8] อะแวนะ แส. (2552). ประมงทะเล. ใน เลสาบเรา 4 ‘2552 โครงการสร้างฐานข้อมูล องค์ความรู้ท้องถิ่น แหล่งวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และการสร้างชุดการเรียนรู้การสอนและสื่อเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกสาธารณะ ความรักและหวงแหนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. หน้า 55-63. กรุงเทพฯ: O.S. พรินติ้งเฮ้าส์.
- [9] เลิศชาย ศิริชัย; และคณะ. (2546). สิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคใต้. กรุงเทพฯ: นิตธิธรรม.
- [10] ตฤณ สุขนวล. (2550). การปรับตัวของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำปากพนังหลังการเกิดขึ้นของโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. สืบค้นเมื่อ 31 ธันวาคม 2552, จาก http://elibrary.trf.or.th/project_content TRFN.asp?PJID=RDG4840056
- [11] ทัยกานต์ สังขชาติ. (2552). พลวัตและการต่อรอง “สิทธิ” ในการจัดการทรัพยากร: กรณีศึกษาชุมชนกะเหรี่ยงโปว์ บ้านหนองหลัก อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน. *สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. 21(2): 179.